

OCEAN VUONG: MỘT NHÀ THƠ LỚN, THIÊN TÀI GỐC VIỆT
Nguyễn Phan

Giải Nobel văn chương trong tương lai gần? Có lẽ còn quá sớm để tiên đoán điều này, nhưng Ocean Vuong quả là 1 người có tài làm thơ, dù tôi chỉ hiểu chút ít thơ tiếng Anh. Biết chàng trai trẻ này là do con gái muốn có 1 cuốn sách của Ocean như là quà tặng sinh nhật. Đọc xong con cũng khen hay và kể là Ocean có 1 tuổi thơ rất buồn.

Chắc là Ocean không biết nhiều tiếng Việt vì ai dạy cho cậu trong khu đa phần là dân da đen sinh sống? Chỉ có 1 hy vọng nhỏ là cậu có quan tâm đến số phận người Việt đang hồi rất bi thảm.

Một người Mỹ gốc Việt (quê mẹ ở Gò Công, Tiền Giang. Sau 30.4.1975 vượt biên và sau đó định cư ở Mỹ) 33 tuổi, vừa được trao một giải thưởng văn chương danh giá của Mỹ trị giá \$625.000. Anh được người Mỹ đánh giá là thiên tài văn chương mới của nước Mỹ.

Các tập thơ và tiểu thuyết của anh được phát hành trên khắp thế giới với 30 ngôn ngữ. Giới chuyên môn nhận định anh có khả năng sẽ đoạt giải Nobel văn chương trong tương lai không xa.

Trong số xuất bản năm 2016, tạp chí Foreign Policy (Mỹ) bình chọn anh là một trong 100 nhà tư tưởng hàng đầu của nhân loại.

Fb Nguyễn Phú Yên

OCEAN VUONG: MỘT NHÀ THƠ LỚN, THIÊN TÀI GỐC VIỆT

Tăng Quốc Kiệt

“Có những người con làm rạng danh cha mẹ
Có những con dân làm rạng danh Tổ quốc”.

Tôi hỏi 8 người bạn thích đọc sách, có biết Ocean Vuong là ai không? Tất cả đều trả lời là không, vậy là tôi nằm trong khối đa số hơi hổ thẹn, vì không biết đến một nhân tài gốc Việt, sống ở Mỹ, một thi sĩ mà người bản xứ không tiếc lời ca tụng, cho giải thưởng về thơ (genius prize) trị giá 625.000 đô la.

Thơ của em, *Night sky with exit wound* (Trời đêm với những vết thương xuyên thấu) và quyển tiểu thuyết *Trên trái đất chúng ta một thoáng huy hoàng* (*On the earth, we're gorgeous*) được dịch ra 30 thứ tiếng kể cả tiếng Việt ở VN, quyển tiểu thuyết được báo *New York Times* cho là “biển cổ văn chương” của năm 2019, và nằm trong danh sách best sellers trong 6 tuần liên tiếp. Đó là lý do vì sao tôi viết bài này.

XUẤT THÂN

Từ đây, tôi gọi tên em là Vương Hải, chứ không gọi Ocean Vuong như người Mỹ. Em sinh năm 1988, bà ngoại tên Lan, mẹ tên Hồng, gốc người Gò Công, gia đình 6 người vượt biên qua trại tị nạn Philippines, ở đó 1 năm, định cư ở Mỹ năm 1990 lúc Hải được 2 tuổi. Gia đình 6 người cư ngụ trong một căn hộ chung cư có một phòng ngủ, ở vùng da đen Harford, Connecticut. Nơi đây đã để lại dấu ấn trong đời và trong thơ văn của Hải. Cho tới khi tiếp xúc với bên ngoài, em cứ nghĩ nước Mỹ là của người da đen.

Tên khai sinh do cha đặt là Vương Quốc Vinh, sau khi người cha đi tù vì tội bạo hành đánh vợ, ly dị mẹ em, bỏ nhà ra đi, người mẹ quyết định đổi tên em là Hải để cắt đứt với quá khứ.

Trong một lần phỏng vấn, được hỏi nguồn thơ của em từ đâu ra, em trả lời là mặc dù mẹ em mù chữ, nhưng khi đặt tên em, bà nghĩ đến Thái Bình Dương, là biển nối liền Mỹ với quê hương VN là có ý thơ rồi (phải chăng bà đã nghĩ đến câu hát: “Lòng mẹ bao la như biển Thái Bình, dạt dào”). Hơn nữa, em được giáo dục bởi 3 người đàn bà: bà ngoại, mẹ và dì Mai, đã đọc thơ, kể chuyện, hát ca dao cho em nghe, do đó thơ, từ thuở nhỏ đã thấm vào hồn em.

Bà ngoại Lan, là người mù chữ, cũng như mẹ em và dì Mai, có lẽ trong gia đình có gen mang chứng khó đọc chữ (dyslexia) vì người em của Hải đã bị chứng này.

Thời trẻ bà ngoại bỏ nhà ra đi, làm mẹ Mỹ, gặp ông ngoại là người Mỹ da trắng, tên Paul, gốc nông dân ở Michigan, cũng bỏ nhà, đăng lính hải quân, qua chiến đấu ở VN.

Bà ngoại sinh 2 cô con gái, giống Mỹ nhiều hơn giống Việt. Có lúc vì khó khăn, bà phải bỏ con vào cô nhi viện khi chồng về Mỹ năm 1971 và không trở lại.

Chính bà ngoại là người đã kể cho Hải nghe chuyện chiến tranh VN, do đó, dù đến Mỹ năm 2 tuổi, chiến tranh VN bàng bạc trong thơ văn của Hải. Có thể nói, Hải rời VN nhưng VN không rời Hải.

Mẹ Hải, bà Hồng, sống bằng nghề làm móng tay.
Hải là người đồng tính, năm 17 tuổi, lần đầu tiên em thổ lộ với mẹ và được bà chấp nhận.

Người tình đầu của em là Trevor, gốc da trắng, con của một nông gia trồng thuốc lá, là đề tài mà em đã viết trong thơ và trong quyển tiểu thuyết hết sức sống động. Sau đó Trevor chết vì chích ma túy quá liều.

Hình ảnh người cha vắng mặt trong đời em, được tả một cách nhạt nhòa bàng bạc trong thơ văn của Hải.

QUÁ TRÌNH HỌC VẤN

Hải đi học mẫu giáo hồi 5 tuổi, nhưng mãi tới năm 11 tuổi em mới đọc và hiểu được tiếng Anh một cách thông thạo.

Sau đó em thường đi thư viện và miệt mài trong sách vở. Em kể khi nghe băng bài diễn văn của mục sư Martin Luther King Jr “I have the dream” thì em bắt đầu có mộng lớn của riêng mình.

Chú bé cô đơn, bị hiếp đáp trên xe bus, trên đường đi học, tìm an ủi trong sách vở, bắt đầu làm thơ. Thầy giáo nghĩ là em đạo văn, ông không thể tưởng tượng một đứa học trò nghèo, xuất thân từ gia đình mù chữ, phát âm chữ THE cũng ngọng thì làm sao có thể làm thơ hay như vậy, nên phạt em về tội ăn cắp, ăn cắp thơ! Nhưng ông giáo đã lầm, một thiên tài vừa xuất hiện mà ông không biết!

Em kể: tôi viết rất chậm, xem từ ngữ như một vật thể, tôi luôn cố tìm từ ngữ trong từ ngữ:

Tôi bước vào đời mình
Cách từ ngữ
Bước vào tôi

Nói về chuyện đọc sách, em viết:
Ôi thằng con ngốc
Con có thể lạc lối trong mọi cuốn sách
Nhưng không bao giờ quên được chính mình.

Vào đại học, lúc đầu em chọn marketing vì hi vọng sẽ kiếm được nhiều tiền để giúp gia đình, nhưng sau 8 tuần thì em bỏ học vì biết mình đã chọn sai, nên đổi qua Brooklyn College của Đại học New York để theo học văn chương Anh thế kỷ 19. Em lấy bằng BA, sau đó tốt nghiệp MFA về thơ của Đại học New York, hiện nay làm giảng sư MFA ở Đại học Massachusetts, TP Amherst.

Quyết định chuyển ngành học từ marketing qua văn chương là điều may cho chính bản thân Hải, cho nước Việt và cho thế giới thi ca: một nhân tài có dịp để thăng hoa.

CÁC GIẢI THƯỞNG:

2010 (22 tuổi): *Academy of American Poets University and College Poetry Prize.*

2012 : *Stanley Kunitz Prize for younger poets.*

2013 : *The Elizabeth George Foudation Fellowship.*

2013 : *Chad Walsh Prize, Beloit Poetry Journal.*

2014 : *Pushcart Prize.*

2014 : *Ruth Lily/Sargent Rosenberg Fellowship.*

2015 : *The Narrative Prize.*

2016 : *Whiting Award for Poetry.*

2017 : *Forward Prize for Poetry Felix Dennis Prize for Best First*

Collection

2017 : *T. S Eliot Prize*

2018 : *Kundman Fellowship*

2019 : *Mac Arthur Fellow (625.000 US \$) với lời bình: “kết hợp truyền thống dân gian với những thử nghiệm ngôn ngữ”.*

2020 : *Dylan Thomas Prize - Shortlist for On earth We're Briefly Gorgeous.*

2020 : *NAAAP Pride Award*

New Yorker bình luận: “*Ocean Vương* là người sửa lại ngôn ngữ tiếng Anh”.

Tạp chí Foreign Policy bình chọn *Ocean Vương* là 1 trong 100 nhà tư tưởng hàng đầu của nhân loại, năm 2016.

SỰ NGHIỆP:

Viết tiểu luận cho các báo: Poetry, The Nation, TriQuarterly, Guernica, The Rumpus, Boston Review, Narrative Magazine, The New Republic, The New Yorker, and The New York Times.

* *Đã xuất bản: Burning (2011), No (2013), Night sky with exit wound (2016), On earth we're briefly gorgeous (2019).*

LƯỢC QUA TẬP THƠ “TRỜI ĐÊM VỚI NHỮNG VẾT THƯƠNG XUYÊN THẤU”

HÌNH THỨC:

Khổ nhỏ, dày 84 trang, xb năm 2016, nxb Copper Canyon Press, đề tặng mẹ [và ba tôi] sách đã được dịch sang tiếng Việt ở VN.

NỘI DUNG:

Gồm 35 bài thơ, tựa các bài thơ đôi khi khó hiểu cho người không rành thần thoại Hy Lạp, vài ví dụ: Tellemachus (tên người con của Ulysse & Penelope trong tập thơ Odysse của Homer), Trojan, Eurydice, Odysseus redux...

Có nhiều ẩn dụ khó hiểu ý tác giả, nhưng khi hiểu được thì ý nghĩa thâm trầm sâu sắc. Văn điệu theo kiểu thơ tự do, rất du dương, rất thơ.

Ví dụ:

It's hind legs crashed into the shine of white christmas

In the square below, a nun on fire, runs silently toward her god Beneath sound of his own.

(Hai chân sau của nó được tạo thành ánh sáng của cây giáng sinh trắng Ở quảng trường bên dưới, một nữ tu đang bốc cháy, đang lặng lẽ chạy về phía vị thần của mình. Bên dưới âm thanh của riêng mình).

Trong tập thơ, Hải viết bằng tiếng Việt nhiều lần, có cả dấu: tặng mẹ [và ba tôi]

Ba

Bà ngoại, Hạ Long bay, Củ Chi, Vietnam, Cà pháo, Gia đình Lan ơi, em khoẻ không. Giờ em đang ở đâu...

Theo Tupelo Quartely: Thơ buồn, đẹp. Sexy một cách dĩ tợn, đùng chạm đến chính trị. Biểu lộ nổi ám ảnh của người đồng tính luyến ái.

Người Pháp nói: “traduire c’est trahir” (dịch là phản), do đó độc giả nên tìm đọc nguyên bản tiếng Anh mới cảm nhận được cái hay, cái du dương của ngôn ngữ mà tác giả đã dày công sáng tác.

Tôi xin trích vài bài dịch thơ, nói về các người thân của Vương Hải.

VỀ MẸ:

** Trong bài thơ Rồi có một ngày, ta sẽ yêu Ocean Vương Hải, bạn đang nghĩ gì?*

Phần đẹp nhất của cơ thể là bất cứ nơi đâu.

Phủ hình bóng mẹ (trang 82)

** Trong bài thơ Đầu ra trước (head first)*

Nhưng chỉ có người mẹ, có thể bước đi, với sức nặng của nhịp đập của quả tim thứ hai (trang 20)

Tôi nghĩ tôi thương mẹ nhiều lắm (trang 70)

Con thương mẹ, mẹ ơi (trang 7)

Không có gì bằng cơm với cá,

Không có gì bằng má với con (thành ngữ VN, trang 20)

VỀ CHA:

Đừng lo, cha mày chỉ là cha mày.

Cho đến, khi một người trong nhà quên mất.

Giống như cách mà xương sống,

Không nhớ hai cánh tay.

VỀ BÀ NGOẠI :

** Trong tập thơ Burning*

Ngoại tôi hôn.

Như thể bom đang nổ sau nhà,

Nơi mà bạc hà và hoa lài tỏa hương,

Qua cửa sổ bếp,

.....

Khi ngoại tôi hôn, sẽ không

Có âu yếm cầu kỳ, không âm nhạc Tây phương

Của đôi môi mím chặt, ngoại hôn như để hút lấy

Bạn vào trong bà.

Vương Hải như đóa sen, mọc từ bùn, vươn lên và tỏa hương. Em đi từ no one (không là ai) trở nên anyone (bất cứ ai) rồi trở thành someone (một người hơn người).

Tôi theo dõi nhiều buổi phỏng vấn, các buổi đọc thơ của Vương Hải trên các chương trình TV Mỹ, Canada, Pháp, Đức. Điều đập vào mắt tôi là cách em chào cử tọa, em cúi mình thật thấp.

Người Nhật bảo: những hạt lúa chín là những hạt lúa cúi đầu - thái độ thật khiêm tốn, ăn mặc giản dị, giọng nói nhẹ nhàng của phái nữ, trầm bổng đầy chất thơ.

Thật khó tưởng tượng một chú bé, thuở nhỏ nói thứ tiếng Anh của người da đen ít học, một lần ở tiệm Sears, người bán hàng hỏi có phải em là con nuôi của mẹ em (vì mẹ là con lai Mỹ rất trắng), em trả lời không, tôi từ asshole của mẹ tôi ra. Ngày nay, em sử dụng thứ tiếng Anh hết sức trau chuốt của giới trí thức khoa bảng.

Em kể lại, thuở nhỏ, bài học đầu tiên mà bà ngoại và mẹ em dạy để sinh tồn ở nước Mỹ là coi chừng, đừng để ai chú ý tới mình. Vì mình là người Việt da vàng đã khác họ rồi, mục đích là mình phải làm sao để trở nên vô hình, mẹ dạy con phải tự biến mất.

Em hiểu là người lớn muốn cho em được yên thân, được an toàn (ngày nay với phong trào bài Á, những lời khuyên đó có còn đúng không?)

Có sự khác biệt giữa thế hệ thứ nhất và thế hệ thứ hai. Thế hệ thứ hai muốn người ta biết đến mình, để vươn lên: có chúng tôi đây, chúng tôi tự hào về mình. Thế hệ thứ nhất dạy con mình biến đi, tự vệ bằng cách tự xóa mình.

Theo Vương Hải, để được biết đến em phải trở thành nghệ sĩ. Tôi mong em sẽ đi xa hơn nữa (vì em còn quá trẻ, 33 tuổi) trong sự nghiệp sáng tác của mình để đạt được Nobel văn học.

Tiếc cho em, khi đã đạt được vinh quang, thoát khỏi cảnh nghèo, thì những người thân lần lượt ra đi: bà ngoại, người đã dạy văn chương bình dân VN cho em, kể cho em nghe về cuộc chiến tàn khốc, đã chết vì ung thư xương giai đoạn cuối, mà em đã tả một cách sống động trong quyển tiểu thuyết.

Người mẹ mà Hải hết lòng thương yêu (Con thương mẹ, mẹ ơi) cũng đã ra đi vì ung thư vú di căn. Người mẹ, làm việc trong tiệm nail, suốt ngày phải cúi đầu giữa móng tay, móng chân cho khách, luôn miệng nói sorry, sợ làm đau khách sẽ không được tip.

Một bữa, sau khi dự buổi ra mắt sách của Hải, nghe con đọc thơ tiếng Anh mà bà chẳng hiểu gì, chỉ quan sát cử tọa, bà mẹ bật khóc nức nở vì sung sướng. Bà nói với Hải: “Má không bao giờ nghĩ là mình sẽ sống để nhìn thấy ngày những người da trắng, đứng tuổi, vỗ tay tán thưởng con của má”.

Hải đã trả hiếu cho mẹ rồi: bằng sự thành công của em, khi em được đánh giá là thiên tài của nước Mỹ. Có chăng một chón gọi là chín suối? Nếu có, chắc mẹ em đang nở nụ cười mãn nguyện: nhiệm vụ của bà đã hoàn thành.

Cám ơn Vương Hải, đã cho tôi niềm hãnh diện của người Việt Nam.

*“Summer in the mind,
God opens his other eye:
Two moons in the lake”.*

*Vương Hải
T.Q.K.
(1-5-2021)*